

Józef M. Dołęga

"Równoważenie struktur poznawczych - Centralny problem rozwoju", J. Piaget, Warszawa 1981 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 18/2, 222-224

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W szóstym rozdziale (152—178) autor zawarł analizę systemowych ujęć procesów fizycznych, a wśród nich następujące: metodologiczne osobliwości teorii Eddingtona, ogólną teorię systemów, elektrodynamikę Wheelera-Feynmana, zasadę Macha i jej uogólnienie oraz teorię Sachsa, która łączy teorię względności z mechaniką kwantową.

Pojęcia: część — całość i lokalny — globalny stanowią przedmiot badań siódmego rozdziału (179—203), w którym M. Tempczyk analizuje holizm i witalizm, sposoby rozumienia opozycji część — całość, globalność teorii fizycznych, szczególnie poznawanej samodzielności teorii globalnych oraz makroredukcjonistyczny charakter teorii.

W ostatnim ósmym rozdziale (204—250) autor zestawia następujące zagadnienia filozoficzne: wyjaśnianie przyczynowe a teorie globalne, wyjaśnianie teoretyczne a wyjaśnianie fenomenologiczne oraz fizyka a problemy ontologiczne.

2. Praca: *Strukturalna jedność świata* jest napisana klarownym i zwięzłym językiem. Jedną z zalet tej książki w metodyce wykładu jest wyjaśnianie pojęć i terminów przez autora w miejscu ich wprowadzania do treści pracy. Całość pracy oparta na bogatym materiale faktycznym i obszernej literaturze przedmiotu sprawia wrażenie, że naczelną tezę autora została w sposób wystarczający uzasadniona.

Problematyka podjęta w tej pracy jest zbieżna z zagadnieniem jedności fizyki i jedności przyrody u C. F. von Weizsäckera, który sugeruje przejście od jedności fizyki — zakładając krytyczny realizm teoriopoznawczy — do jedności przyrody. Z lektury pracy M. Tempczyka wynika w pierwszym planie strukturalna jedność nauki, a następnie w wyniku realizmu teoriopoznawczego można mówić o strukturalnej jedności świata.

W pracy nie uwzględniono prac G. J. Miakiszewa (np.: *Prawidłości dynamiczne i statystyczne w fizyce*, Warszawa 1976), który w szczególny sposób zajął się zagadnieniem praw statystycznych jako najbardziej wnikliwe sformułowanie związków istniejących w przyrodzie. Na szczególne podkreślenie zasługuje wykorzystanie teorii strukturalnych i systemowych ujęć procesów fizycznych oraz rozdział ósmy sygnalizujący zagadnienia filozoficzne teoriopoznawcze i ontologiczne.

Zasadniczy problem pracy, mikroredukcjonizm — zdaniem autora — jest uwikłany w różne teorie naukowe i filozoficzne, co wskazuje na głębokie powiązania nauki z filozofią. Praca ta powinna stać się lekturą studentów filozofii przyrody.

Józef M. Dolęga

J. Piaget, *Równoważenie struktur poznawczych — Centralny problem rozwoju*, tłum. Z. Zakrzewska, PWN, Warszawa 1981, 220.

1. Jean Piaget (1896—1980) światowej sławy psycholog szwajcarski, prowadził badania w zakresie psychologii dziecka, psychologii eksperymentalnej, logiki i teorii poznania. Z tychże dziedzin opublikował ponad 40 monografii. Był on kierownikiem katedry historii myśli

naukowej i psychologii eksperymentalnej w Genewie (1929—1973), profesorem filozofii i socjologii w Neuchâtel, Lozannie i psychologii dziecka w Paryżu oraz wieloletnim dyrektorem Instytutu Nauk Pedagogicznych i Międzynarodowego Biura Wychowania i organizatorem a od 1955 r. dyrektorem interdyscyplinarnego Międzynarodowego Centrum Epistemologii Genetycznej (wyniki badań tego Centrum są publikowane w serii *Etudes d'épistémologie génétique* — 33 tomy do 1976 r.). Na język polski, między innymi, zostały przełożone następujące jego prace: *Mowa i myślenie u dziecka* (1929); *Jak sobie dziecko świat przedstawia* (1933); *Narodziny inteligencji dziecka* (1966); *Mądrość i złudzenia filozofii* (1965); *Rozwój ocen moralnych dziecka* (1967); *Strukturalizm* (1972); *Psychologia i epistemologia* (1977). Ocena dorobku i jego znaczenie w rozwoju psychologii dokonuje Alina Szemińska, która w przedmowie do polskiego wydania recenzowanej pracy pisze w następujący sposób: „Nie jest przesadą twierdzenie, że był najbardziej twórczym psychologiem XX wieku, a swymi zainteresowaniami znacznie przekroczył granice psychologii. Ukazał znaczenie psychologii dla innych nauk, w szczególności dla teorii poznania. Budował swą teorię na podstawie badań psychologicznych oraz historyczno-krytycznej analizy myśli naukowej. Jest nazywany najwybitniejszym historykiem ludzkiej inteligencji” (s. 5).

2. Praca: *Równoważenie struktur poznawczych* składa się z trzech części. Część pierwsza — *Procesy równoważenia* — zawiera dwa rozdziały: 1 — Postawienie problemów i hipotezy wyjaśniające (7—48); 2 — Funkcjonowanie procesu równoważenia i etapy kompensacji (49—84). W pierwszym rozdziale tej części są postawione i częściowo wyjaśnione następujące problemy i pojęcia: równowaga systemów poznawczych; trzy formy równoważenia oraz odpowiedniość między afirmacjami i negacjami; powody zaburzeń równowagi i ich częstotliwość w początkowych etapach rozwoju; pojęcie regulacji, kompensacji i równoważenia majoryzującego. Rozdział ten kończy się wnioskami dotyczącymi struktur poznawczych. W drugim rozdziale przeprowadzono analizę następujących pojęć: obserwowalne i koordynacje; interakcje elementarne (typu I) i interakcje typu IIA, typu IIB z abstrakcją refleksującą; interakcje między przedmiotami typu IIC; etapy kompensacji oraz wskazano na inne możliwe formy równoważenia, np.: przez tzw. czynniki zakłócające, przez przemieszczanie równowagi fizycznej ze złagodzeniem zakłócenia i inne.

Część druga — *Konstrukcja struktur* — składa się z dalszych dwóch rozdziałów: 3 — Niektóre aspekty rozwoju struktur słowo-ruchowych, sprostżeńowych i przestrzennych (85—120); 4 — Struktury logiczno-matematyczne (121—138). W rozdziale trzecim autor podał analizę zagadnienia konstrukcji, kompensacji i regulacji zmysłowo-ruchowych, sprostżeńowych wyobrażeń przestrzennych. W rozdziale czwartym natomiast Piaget zajmuje się analizą zachowania wobec ilości, klasyfikacji, kwantyfikacji włączania (inkluzji), szeregowania i przechodności.

Część trzecia — *Zagadnienia ogólne* — stanowi piąty rozdział pracy: *Równoważenie obserwowalnych i koordynacji* (139—184), w którym autor przedstawił problem regulacji dotyczących „obserwowalnych” w relacji do przedmiotu i świadomości, relacji między „obserwowalnymi” oraz problem regulacji koordynacji.

Praca ponadto zawiera trzy aneksy (185—199) i przypisy do pol-

skiego wydania (195—215) opracowane przez A. Szemińską oraz bibliografię (216—218).

3. Zagadnienia i problemy podjęte i rozwiązane w pracy Piageta *Równoważenie struktur poznawczych* są oparte — tak jak cała jego twórczość — na bogatym materiale obserwacyjnym i klinicznym. Sprawia to, że prezentowane tezy są w sposób przekonujący uzasadnione. Pomocą w lekturze tej pracy są przypisy redakcji naukowej opracowane przez A. Szemińską, w których czytelnik znajduje wyjaśnienie rozwoju historycznego koncepcji autora oraz podstawowych definicji i pojęć oraz zwrotów, które w tekście zasadniczym są tylko zaszyfrowane lub w ogóle nie wyjaśnione. Opis i interpretacja doświadczeń dodana w tych przypisach ułatwia lekturę i zrozumienie tekstu zasadniczego.

Materiał zawarty w pracy w ramach prezentowanych koncepcji pozwala zrozumieć rozwój procesów i struktur poznawczych, co może być wykorzystane w psychologii rozwojowej dziecka oraz w pedagogice wieku szkolnego. Praca ta może być dobrą lekturą uzupełniającą w teorii poznania do wyjaśniania genezy naszego poznania, a zwłaszcza przy zagadnieniu wyjaśniania genezy wrażeń, spostrzeżeń i pojęć.

Publikacja ta powinna stać się lekturą studentów psychologii, teorii poznania i zainteresowanych rozwojem poznania ludzkiego.

Józef M. Dołęga

Filosofija i mirowozzrenčeskie problemy sovremennoj nauki, XVI Wszechmiernyj filozofskij kongress, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1981.

Recenzowana książka jest sprawozdaniem z XVI Międzynarodowego Kongresu Filozoficznego opracowanym przez grono uczonych radzieckich na podstawie materiałów kongresowych. Sprawozdanie nie jest samym tylko streszczeniem obrad kongresu, stanowi krytyczną analizę dyskusji toczonych w czasie jego obrad. Przypomnijmy, że kongres był poświęcony następującemu głównemu tematowi: *Filozofia i koncepcje świata w nauce współczesnej*. Obradował zaś w Düsseldorfie od 27 sierpnia do 2 września 1978 roku. W kongresie uczestniczyło ponad 1500 osób z 60 krajów. Delegacja radziecka liczyła 102 osoby. Z USA przybyło 400 uczonych. Niemców było także 400. Japończyków było 40. Delegacje z pozostałych krajów były już mniej liczne. Tematyka kongresu została ujęta w 8 sekcji, którym damo następujące tytuły: 1) *Idea Wszechświata*, 2) *Biologia współczesna i jej sugestie filozoficzne*, 3) *Świadomość, mózg i świat zewnętrzny*, 4) *Rozum naukowy a rozum nienaukowy*, 5) *Czy normy mogą być uzasadnione naukowo?*, 6) *Panowanie postępu naukowo-technicznego*, 7) *Osiągnięcia i granice matematyzacji*, 8) *Spór o uniwersalia dzisiaj*. Istotnym novum kongresu był udział w nim nie tylko samych zawodowych filozofów, lecz także uczonych różnych specjalności. Przybyli na kongres astronomowie, biolodzy, ekonomiści, fizycy, lingwiści, matematycy, psychologowie itd. i to uczeni najwyższej klasy; znajdowali się bowiem wśród nich liczni laureaci nagrody Nobla. Nańto w czasie